

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Ehdotuksen säännösperusteluissa on kuvattu sosiaalityöntekijän työn vaativuutta, vastuullisuutta ja laaja-alaisuutta. Vallitsevassa tilanteessa, jossa on suuri pula sosiaalityöntekijöistä, tarvitaan rakenteellisia uudistuksia turvaamaan lapsen etu sekä edistämään sosiaalityön laatua ja vaikuttavuutta, missä asiakasmitoituksen muutos on yksi keskeinen keino.

Vaikutukset:

- Edistää lapsen edun toteutumista, kun sosiaalityöntekijällä on enemmän aikaa lasta kohti.
- Lisää lapsen ja perheen luottamusta palvelujärjestelmää kohtaan. Pienempi asiakasmäärä edistää lastensuojelun suhdeperustaisuutta. On tärkeää, että luotettava ja tuttu ammattilainen, joka tuntee lapsen ja perheen asiat, hoitaa lapsen asioita koko lastensuojeluprosessin ajan.(ideal)
- Edistää sosiaalityön vaikuttavuutta ja hillitsee kustannuksia, kun asiakkaan ongelmiin ja tarpeisiin pystytään vastaamaan tehokkaammin.
- Kohtuullinen asiakasmäärä on yksi rakenteellinen keino lisätä alan houkuttelevuutta, joka on kärsinyt aliresursoinnista aiheutuvista ongelmista.
- Suhteellisen tiukka aikataulu uudelle henkilömitoituksen voimaantulolle tulee todennäköisesti aiheuttamaan ongelmia henkilöstön saatavuudessa.

SOSTE kannattaa sosiaalityöntekijöiden lakisääteistä asiakasmäärän rajaamista ja pitää sitä välttämättömänä.

SOSTE haluaa tuoda esille eri selvityksissä esiin tuodut ehdotukset asiakkaiden enimmäismäärästä. Lastensuojelun toimintaedellytyksiä ja laatua tarkastellut selvitysryhmä on raportissaan todennut kohtuulliseksi asiakasmääräksi korkeintaan 25 lasta/sosiaalityöntekijä (Kananoja & Ruuskanen 2019). Lastensuojelun Keskusliitto on politiikkasuosituksessaan laadukkaan lastensuojelun edellytysten turvaamiseksi esittänyt, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla virkavastuullaan enintään 25 lasta. Lastensuojelun laatusuosituksissa on myös suositeltu 25 lapsen rajaa (Malja ym. 2019).

Ehdotuksen mukaan enimmäisasiakasmäärään sisältyisi lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelun asiakkuudessa olevat alle 18-vuotiaat lapset. Ehdotuksen säännösperusteluissa tuodaan esille, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kokonaisasiakasmäärän sisältyy lisäksi esimerkiksi täysi-ikäistyneitä lastensuojelun jälkihuollossa olevia nuoria tai sosiaalihuoltolain mukaisessa asiakkuudessa olevia asiakkaita (yhdennetty sosiaalityö). Jälkihuollolla on tärkeä rooli kannattelemaan lasta itsenäistymisvaiheessa. Hyvä tuki tuossa vaiheessa ehkäisee aikuispalveluiden tarvetta. Paljon tukea tarvitsevilla nuorilla on korkea riski syrjäytyä ja siksi hyvään jälkihuoltoon on tärkeä panostaa.

SOSTE ehdottaa, että selkeyden vuoksi ehdotuksen pykäläkohdassa säädettäisiin, että sosiaalityöntekijän kokonaisasiakasmäärän sisältyy myös täysi-ikäistyneitä lastensuojelun jälkihuollossa olevia nuoria tai sosiaalihuoltolain mukaisessa asiakkuudessa olevia asiakkaita.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

SOSTE toteaa, että sääntely selkiyttää nykyistä sääntelyä

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Pykälään 26 § tehdyillä muutoksilla on tarkoitus selkeyttää lapsen asemaa sosiaalihuollon asiakkaana palvelutarpeen arvioinnin aikana.

SOSTE näkee myönteisenä, ehdotuksen tavoitteen tehostaa kokonaisvaltaista ja moniammatillista sekä sosiaali- että lastensuojelulain mukaisten palvelujen tarpeen arviointia. Kunkin lapsen ja perheen tilanteen sekä tarvittavien parhaiden palveluiden tukitoimien huolellinen arviointi alkuvaiheessa vähentää lapsen asian siirtoa eri toimijoille. Ehdotuksen voi olettaa edistävän toiminnan vaikuttavuutta ja sillä olevan myös taloudellisesti myönteisiä vaikutuksia, kun tuen tarve kartoitetaan alussa kokonaisvaltaisesti ja tuen tarpeisiin päästään vastaamaan.

SOSTE toteaa, että sääntelyn muutokset selkiyttävät sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin (36 §) ja sen yhteydessä tapahtuvan lastensuojelun tarpeen arvioinnin kokonaisuutta.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

37 b §:ssä uutena kohtana säädettävä tehostettu avohuollon tukitoimi on tärkeä lisäys lastensuojelulakiin. Tehostettu avohuollon tukitoimi tuo lisää keinovalikoimaa lastensuojelun avohuollon tukitoimiin lapsen yksilöllisen ja perheen tuen järjestämiseksi moniammatillisen työskentelyn avulla. Kuten pykälätekstissä mainitaan, tarkoituksena on ehkäistä tarvetta kodin ulkopuoliselle sijoitukselle.

Säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille, että lähtökohtaisesti tehostetun avohuollon tukitoimen ei tulisi olla pitkäkestoinen ja puolen vuoden jälkeen olisi tarpeen pohtia esimerkiksi lapsen sijaishuoltoon sijoittamisen tarvetta. Tiukan aikarajan määrittäminen rajoittaa yksilöllisiä lasten ja perheiden tilanteen mukaista tuen saamista. Ongelmat perheissä voivat olla monitahoisia ja tarvitaan pidempi ajan jakso tuelle.

SOSTE ei kannata määrättyä aikarajaa, vaan lapsen tuen tarpeen kesto tulee arvioida tapauskohtaisesti.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Uusina 49 a § sekä 49 b § ovat tärkeä ja tarpeellinen lisäys lastensuojelulakiin. Vaativan sijaishuollon sisältö, tarkoitus ja järjestäminen on säädöskohtaisissa perusteluissa avattu kattavasti.

SOSTE nostaa esiin seuraavat huomiot:

49 a §:n säännöskohtaisissa perusteluissa esitetään, että päätös päihdehoidon kuntoutuksen ja sijaishuollon integroidusta palvelusta voidaan tehdä enintään 30 päiväksi. Päätöstä voidaan jatkaa enintään 30 päivää, jos kuntoutuksen jatkaminen arvioidaan välttämättömäksi päihteistä irtautumiseen. Lakiehdotuksen pykäläkohdassa on puolestaan maininta, että päätöstä voidaan jatkaa enintään 60 päivää. Tieto kuntoutuksen jatkamisen enimmäisajasta tulisi tarkentaa.

Kuntoutuksen osalta määrääajat vaikuttavat riittämättömiltä. Kuntoutuksen osalta on tärkeää kunkin lapsen kohdalla arvioida, että aika on riittävän pitkä toivotun tuloksen saavuttamiseksi. Myös lapsella voi olla takanaan jo usean vuoden riippuvuus, joka vaatii tukea psyykkisten ja sosiaalisten taitojen hallintaan. Lapsen edun mukaista on, että hän saa turvaa ja kuntoutusta riittävän pitkään, mikä vahvistaa lapsen mahdollisuutta ja lapsen oikeutta elää jatkossa terveenä (Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 24).

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaan vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

SOSTE näkee, että ehdotuksen mukaan erityisen huolenpidon jaksojen tuottamisen keskittäminen julkiseen sektoriin (perusopetuksen ja sijaishuollon integroitu laitoshoidot, valtion lastensuojeluyksiköt sekä kunnan omistamat lastensuojelulaitokset) on lähtökohtaisesti perusteltu, koska käytössä olevat rajoitustoimenpiteet voivat tässä yhteydessä olla pitkälle vietyjä ja vaativat vahvaa ammatillista osaamista.

Huolta liittyy erityisen huolenpidon paikkojen riittävyyteen. Tällä hetkellä erityisen huolenpidon -jakson odotusaika on pitkä ja lasten ja nuorten akuutteihin tarpeisiin ei pysytä vastaamaan eikä turvamaan ja suojaamaan lapsen tilannetta. (Wennberg & Kouvonen 2020). Tarvitaan riittäviä taloudellisia resursseja ja toimenpiteitä varmistamaan lapsen etu tarvittavan erityisen huolenpidon saamiseksi oikea-aikaisesti.

Lakiesityksen myötä 40 prosentin poistuminen EHO -paikoista sekä jo nyt ruuhkautuneet palvelut luovat tarpeen laitospaikkojen lisäämiselle. Tällöin kunnilla ja maakunnilla olisi mahdollisuus lisätä EHO-palveluita lähemmäksi lasten elinympäristöjä, mikä olisi lapsen edun mukaista.

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

59 a §:n säännöskohtaisissa perusteluissa on hyvin kuvattu vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluiden vähimmäishenkilöstömitoituksen tarpeeseen vaikuttavat seikat laadukkaana sijaishuollon toteuttamiseksi ja vastaamiseksi asiakaskunnan erityisiin tuen tarpeisiin.

Perusteluissa on myös tuotu esiin lasten oikeus aikuisen läsnäoloon ja tukeen.

SOSTE kannattaa 59 a §:ssä esitettyä vähimmäishenkilöstömitoitusta ja pitää sitä erittäin tarpeellisenä turvallisen ja asiakaskunnan erityisiin tuen tarpeisiin vastaavan sijaishuollon varmistamiseksi.

Vaikutukset:

- Edistää sijaishuollon turvallisuutta ja mahdollistaa suhdeperustaisen työskentelyn.
- Edistää alan vetovoimaisuutta (mitoitus vähentää henkistä kuormitusta)

- Muutokset henkilöstömitoituksessa lisäävät tarvetta ammattitaitoisen henkilöstön palkkaamiseksi vaativaan sijaishuoltoon, mikä vetovoimaisuuden paranemisesta huolimatta voi aiheuttaa haasteita ja vahvaa panostusta riittävän ja ammattitaitoisen henkilöstön saamiseksi. Huomiota olisi kiinnitettävä myös työhyvinvointiin, työsuojeluun ja täydennyskoulutukseen, jotka ovat alan vetovoimaisuutta lisääviä tekijöitä. Edellinen käy ilmi Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian vuoden 2021 julkaisusta Lapsen vuoksi, jossa tarkasteltiin lastensuojelun laitoshoidon työntekijöiden vaihtuvuutta sekä rekrytointihaasteita sekä alan vetovoimaisuutta.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Kiinnipitämisen kriteerit on kuvattu hyvin ja sääntely on selkeä. Uusi säädös on tarpeellinen turvaamaan lapsen turvallisuutta nykyistä paremmin ja varmistaa liikkumisvapauden rajoituspäätöksen toteutumista.

SOSTE näkee tarpeellisena kiinnipitämisen tarkoituksen turvata lapsen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukainen oikeus turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus välttämättömään huolenpitoon.

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

69 a §:ssä koskien kiinniottoa luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamiseksi kiinniottotilanteessa lapsen vastustaessa palautusta on mahdollista saada poliisilta apua virka-apua. Kiinniottotilanteessa kiinnipito- ja voimakeinojen käyttöoikeuden rajataan ainoastaan poliisille.

SOSTE toteaa, että sääntely on selkeä ja tarpeellinen.

Ehdotusten vaikutukset:

- selkeyttää epäselvyyksiä voimakeinojen käytön osalta
- lisää sekä lapsen että lastensuojelulaitoksen työntekijöiden ja sosiaaliviranomaisten turvallisuutta kiinniottotilanteissa, joissa lapsi vastustaa laitokseen palaamista
- edistää laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökunnan ja lapsen vuorovaikutussuhteeseen rakentumista, kun henkilökunnan ei tarvitse käyttää voimakeinoja

Uudessa 69 b §:ssä säädetään sosiaaliviranomaisten oikeudesta saada poliisin virka-apua ja poliisin velvollisuudesta saamansa virka-apupyynnön johdosta antaa tarvittavaa virka-apua laitoksesta luvatta poistuneen lapsen löytämiseksi ja kiinniottamiseksi.

SOSTE kannattaa ehdotettuja esityksiä.

Ehdotuksen vaikutukset:

- selkeyttää poliisin virka-apuun liittyviä epäselvyyksiä
- edistää viranomaisyhteistyötä
- tehostaa laitokseen palaamatta jääneen lapsen löytymistä poliisin tehokkaammilla etsintäkeinoilla ja palauttamiselle takaisin laitokseen

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

-

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

-

Nykyri Päivi
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry